

Kulturno-povijesno nasljeđe Pazina

Filipović, Antonela

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:142301>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

ANTONELA FILIPOVIĆ

**KULTURNO-POVIJESNO NASLJEĐE GRADA
PAZINA**

Završni rad

Pula, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

ANTONELA FILIPOVIĆ

**KULTURNO-POVIJESNO NASLJEĐE GRADA
PAZINA**

Završni rad

JMBAG: 0303031084

Studijski smjer: Kultura i turizam

Kolegij: Kulturno-povijesni spomenici

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: srednjovjekovna i novovjekovna povijest

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, lipanj 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Antonela Filipović, kandidatkinja za prvostupnicu Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 22. lipnja 2019.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, Antonela Filipović, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom „Kulturno-povijesno nasljeđe grada Pazina“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli 22. lipnja 2019.

Sadržaj

1. UVOD	7
2. O PAZINU	8
3. PRVI SPOMEN PAZINA	8
4. O PAZINSKOJ KNEŽIJI	10
5. KULTURNO-POVIJESNE ZNAMENITOSTI GRADA PAZINA	11
5.1. PAZINSKI KAŠTEL	11
5.2. CRKVA SV. NIKOLE	12
5.3. ZVONIK CRKVE SV. NIKOLE	13
5.4. FRANJEVAČKI SAMOSTAN U PAZINU	15
5.5. PAZINSKE FRESKE	16
6. PAZIN U 19. STOLJEĆU	18
6.1. NAJSTARIJA HRVATSKA GIMNAZIJA U ISTRI	19
6.2. SJEMENIŠTE	20
7. PAZIN U DOBA JUGOSLAVIJE	20
8. NAJVEĆI STOČNI SAJAM	21
9. PAZINSKA JAMA	21
9.1. LEGENDA O NASTAJANJU PAZINSKE JAME	22
10. PAZIN U 20. STOLJEĆU	23
11. KULTURNO-POVIJESNO NASLJEĐE OKOLICE PAZINA	24
11.1. BERAM	24
11.2. GRDOSELO	24
11.3. KAŠĆERGA	25
11.4. KRŠIKLA	25
11.5. LINDAR	25
11.6. STARI PAZIN	26
11.7. TRVIŽ	26
11.8. ZABREŽANI	27
11.10. ZAREČJE	27
12. ZAKLJUČAK	29

13.	POPIS SLIKA	30
14.	LITERATURA	31
15.	SAŽETAK	33
16.	SUMMARY.....	34

1. UVOD

Tema ovoga završnog rada je kulturno-povijesno nasljeđe grada Pazina. Cilj rada je povijesno i kulturno upoznavanje grada Pazina. Pazin se nalazi u samome središtu Istre i ujedno je i središte Istarske županije. Zahvaljujući svojem položaju u središtu Istre, cestovno je povezan sa svim gradovima u Istri.

Na početku samoga završnog rada reći će se nešto više o Pazinu kao gradu, kada se prvi put spominje u povijesti te u čijem je vlasništvu bio. Potom će se navesti kulturne znamenitosti grada Pazina kao što su pazinski kaštel, crkva sv. Nikole, zvonik crkve sv. Nikole, franjevački samostan, pazinske freske te će ih se detaljnije opisati.

Opisat će se i povijest grada Pazina u 19. stoljeću i u 20. stoljeću, koje su se bitne stvari događale kroz ta dva stoljeća i kako je izgledao život Pazinaca u to vrijeme, pogotovo na području kulture te će se također posebno opisati Pazin u doba Jugoslavije.

Navest će se i neke zanimljivosti u gradu Pazinu kao, primjerice, da je imao najveći stočni sajam koji se održavao svaki prvi utorak u mjesecu, a i danas se održava iako nije više stočni. Isto tako će se nešto više reći o Pazinskoj jami i o legendi o njezinom nastanku.

Na samome kraju će se reći nešto više o mjesnim odborima grada Pazina, budući da se Pazin kao upravno središte područja, osim samim gradskim naseljem, prostirao i pretežito ruralnim područjima mjesnih odbora: Beram, Grdoeslo, Kaščerga, Kršikla, Lindar, Stari Pazin, Trviž, Zabrežani, Zamask i Zarečje i ta mjesta će se opisati i reći koje kulturne znamenitosti oni posjeduju i iz kojeg stoljeća datiraju.¹

U ovom završnom radu koristit će se metoda deskripcije.

¹ Rimanić, M. (2007.): *Pazin: srce Istre*, str. 8.

2. O PAZINU

Pazin (talijanski Pisino, njemački Mitterburg), grad u središnjoj Istri, sjedište Istarske županije; 4382 st. iz 2011. Leži na vapnenačkom brežuljku, na 321 m apsolutne visine, iznad Pazinske jame u koju ponire Pazinčica.²

Pazin je grad čije se područje prostire središtem ili kako se često kaže srcem Istre. U Pazinu, koji se nalazi među zelenim brežuljcima, kriju se mnoge zanimljivosti. U tom krajoliku nalaze se isječci bajkovitih davnina izmiješanih sa stvarnošću. Nalaze se okamenjene krljušti davno izumrlih bića, tragovi ljudi koji su u prapovijesti nastanjivali ove prostore, spomen na nove doseljenike na početku srednjega vijeka, ali i djela njihovih potomaka tijekom dugih kasnih razdoblja. Pazinštinu, kako nazivamo područje grada Pazina, karakterizira krajolik promjenjiva reljefa, u kojem se gotovo ritmično izmjenjuju brda i udoline te raznolika vegetacija, gdje su tijekom stoljeća nastali gradići i sela ponosni na svoju tradiciju.³

3. PRVI SPOMEN PAZINA

Pazin se prvi put spominje 7. lipnja 983. u ispravi cara Otona II., izdanoj u Veroni, kojom utvrdu nad Jamom, latinski Castrum Pisinum, predaje u posjed porečkome biskupu. Naselje postoji od IX. st., iako su u najnovije vrijeme u dvorištu kaštela otkriveni i tragovi prapovijesne i antičke naseljenosti.⁴ Kaštel je, dobro obranjen prirodnim položajem, bio je važna vojna postaja, a civilno naselje i središte feudske gospoštije bilo je na uzvisini iznad njega. Feud je 996. dobio akvilejski patrijarh, ali već 1060. predao ga je porečkome biskupu, koji je tako zaokružio svoj posjed u središtu Istre. Biskupija je civilnu upravu prepustila Menhardu, vlasniku Črnoga grada, koji je sredinom XII. st. na područje Pazina naselio nove stanovnike te je uzurpacijama stvorio temelje feudalne gospoštije koja se razvila u Istarsku knežiju, odnosno Pazinsku knežiju. Menhard je službenu investituru porečkoga biskupa dobio

² <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=47193>, posjećeno 19. svibnja 2019.

³ Rimanić, M. (2007.): *Pazin: srce Istre*, str. 8.

⁴ <https://www.culturenet.hr/default.aspx?id=40757>, posjećeno 22. lipnja 2019.

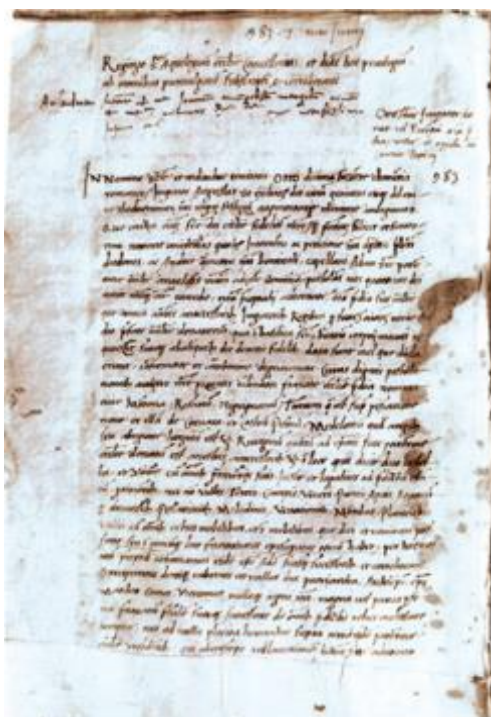
1175., a naslijedila ga je kći Matilda, koja se udala za Engelberta Goričkoga te je obitelj tako došla u posjed Pazina i držala ga do 1374.⁵

U to je vrijeme u neprestanim sukobima triju strana rasla je moć grofova Goričkih, ali i Venecije koja je stjecala vlast nad obalnim gradovima, a postupno slabila moć akvilejskih patrijarha koji su do tada polagali pravo na većinu posjeda u Istri. Gorički su se sada nazivali grofovima Gorice i Istre, a jedno su vrijeme čak i stolovali u Pazinu i tu imali svoju palaču.

U njihovo su ime pojedinim dijelovima posjeda upravljali *ministeriali* i *militi* - pripadnici neslobodnog nižeg plemstva koji su, ne uvijek samo oružjem već i dobro planiranim ženidbenim vezama, dolazili do novih posjeda za svoje gospodare. U to su vrijeme Goričkima pripadali, osim šireg područja Pazina još i Završje, Momjan, Sovinjak, Pietrapelosa, Lupoglav, Tinjan, Kršan, Kožljak, Žminj, Višnjan, Vižinada, a pojedine posjede ili prava imali su čak u Motovunu, Sv. Lovreču i Taru. Budući da su se granice prečesto mijenjale, bile su predmet neprestanih sporova, ali i povod nastanka najstarijeg hrvatskog međunarodnog pravnog dokumenta, Istarskog razvoda, koji je pisan istovremeno na trima jezicima: latinskom, njemačkom i hrvatskom - glagoljicom.⁶

⁵ <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2035>, posjećeno 20. svibnja 2019.

⁶ <http://www.central-istria.com/hr/odredista-destinations/pazin/pazin-povijest-history>, posjećeno 20. svibnja 2019.

Slika 1: Pazinska listina

Izvor: <https://www.pazin.hr/o-pazinu/povijest/>

4. O PAZINSKOJ KNEŽIJI

Pazinska knežija povijesni je naziv za austrijski dio Istre u srednjem i novom vijeku. Temelje joj je postavio Menhard od Schwarzenburga, koji je u XII. st. bio gospodar srednje Istre. Rodbinskim vezama njegovi nasljednici postaju grofovi Gorički, a nakon dijeljenja njihovih posjeda, Albert IV. počinje se predstavljati kao istarski 1365., odnosno pazinski grof 1366. Nakon njegove smrti 1374. Pazinska knežija ustrojava se kao privatni posjed Habsburgovaca. U mletačkim dokumentima XVI.–XVIII. st. naziva se Stato Arciducale, Imperio, ponekad Contea di Pisino, dok austrijski izvori bilježe termine Comitatus i Grafschaft Mitterburg. U hrvatskoj se historiografiji najprije rabilo ime Pazinska grofovija (prijevod talijanskog i njemačkog naziva), a poslije je prihvaćen termin Pazinska knežija, kako je zabilježeno u Istarskom razvodu. Pazinska knežija područje je pod upravnom vlašću pazinskoga kneza, koje je upisano u njegov katastarski registar iliti urbar, a politički pojam koji obuhvaća čitav teritorij austrijske Istre bio je Istarska knežija, tal. Contea d'Istria, njem. Grafschaft

Isterreich i odnosio se na skupinu nasljednih zemalja, malih gospodstija i posjeda, u kojima je javno i privatno pravo bilo vrlo slabo odvojeno, a u kojima su upravne, sudske, porezne i imovne obveze bile vrlo složene i podložne učestalim promjenama. Prestala je postojati propašću Mletačke Republike 1797., kada je cijela Istra došla pod austrijsku vlast.⁷

5. KULTURNO-POVIJESNE ZNAMENITOSTI GRADA PAZINA

Pazin je grad duge i bogate povijesti. Osim zanimljivog prirodnog krajolika, zahvaljujući svojem geografskom položaju također nudi i niz kulturnih znamenitosti. najvažnije od tih kulturnih znamenitosti su pazinski kaštel, crkva sv. Nikole, zvonik crkve sv. Nikole, franjevački samostan, najstarija hrvatska gimnazija u Istri, sjemenište i mnogi drugi.

5.1. PAZINSKI KAŠTEL

Pazinski kaštel, koji je prikazan na slici 2, srednjovjekovna je utvrda, ujedno i najsačuvaniji kaštel na području Istre koji se uzdiže na stjenovitom rubu Pazinske jame. Na katu je smješten Etnografski muzej Istre, a u podrumu se mogu vidjeti istarska zvona koja je u ratne svrhe bila zaplijenila Italija.

Prema nekim graditeljskim karakteristikama, ovaj kaštel je izgrađen u XIII. stoljeću, ali je kasnije obnavljan i dograđivan, osobito u XV. i XIX. stoljeću. Na zapadnoj fasadi s glavnim ulazom nalazi se nekoliko grbova feudalaca koji su upravljali kaštelom i nekadašnjom Pazinskom knežijom.⁸

⁷ <http://www.istrapedia.hr/hrv/476/pazinska-knezija/istra-a-z/>, posjećeno 20. svibnja 2019.

⁸ Ivetac, J. (1998.): *Zanimljiva Istra*, str 25.

Slika 2: Pazinski kaštel

Izvor: <https://www.istria-culture.com/pazinski-kastel-i37>

5.2. CRKVA SV. NIKOLE

Župna crkva sv. Nikole u Pazinu, koja je prikazana na slici 3, ima naglašenu gotičku apsidu, a prvi se put spominje 1266. Tijekom vremena dobiva kasnogotičko svetište te renesansne kapele koje su dodane glavnom brodu, a veliku baroknu rekonstrukciju doživljava 1764.

Freske je u svetištu crkve sv. Nikole oslikao oko 1470. anonimni slikar, školovani majstor koji pripada krugu Jakoba Suntera, poznatog i kao austrijski majstor Leonardo iz Brixena. Pazinske freske, prema kvaliteti te sintezi elemenata srednjoeuropske kasne gotike i talijanske renesanse, pripadaju samome vrhu zidnog slikarstva u Istri, o kojem će se reći nešto više u poglavlju 5.5. U središnjem romboidnom polju svoda svetišta crkve prikazan je sv. Mihovil, a oko njega se nižu scene postanka svijeta te borba dobrih i palih anđela, odnosno istočni grijeh, a sv. Mihovil, naravno, predvodi dobre anđele koji u žustroj borbi pobjeđuju zle. Ciklus geneze čini prikaz Boga Oca s krunom na glavi koji se nekoliko puta ponavlja. Počinje prikazom prvog dana ili stvaranjem svjetla, zatim drugoga, kada se stvara nebeski svod, pa odvajanjem kopna od mora, stvaranjem Sunca i Mjeseca, ptica i

riba te naposljetku stvaranjem Adama i Eve. Posljednja je scena ciklusa prikaz Adama i Eve s Bogom Ocem pred stablom spoznaje dobra i zla. Na bočnim su zidovima naslikani likovi proroka i prizori iz Starog i Novog zavjeta. Velika kompozicija Kristova raspeća nalazi se na istočnome zidu, a koja se danas, nažalost, ne vidi jer je ispred nje u doba barokne rekonstrukcije crkve postavljen glavni oltar.⁹

Slika 3: crkva sv. Nikole u Pazinu

Izvor: <https://www.pazin.hr/kultura/zastita-kulturnih-dobara/opcenito-o-kulturnim-dobrima/crkva-sv-nikole/>

5.3. ZVONIK CRKVE SV. NIKOLE

Zvonik pazinske župne crkve sv. Nikole, prikazan na slici 4, izgrađen je 1705. u vrijeme cara Josipa I., kad je predsjednik Komore bio grof Karlo od Breinera, biskup porečki grof Alessandro Adelas, kapetan pazinski barun Benvenuto Ruvere, a prepozit Ivan Fator, a podignuo ga je pazinski komun. Tako stoji uklesano na ploči nad južnim portalom prolaza koji kroz zvonik vodi prema crkvi. Ranije je pazinska

⁹ <https://www.istria-culture.com/crkva-sv-nikole-u-pazinu-i20>, posjećeno 21. svibnja 2019.

župna crkva, poput mnogih u Istri, imala zvonik ugrađen u zapadno pročelje.¹⁰ Novi zvonik sad je odmaknut od crkve. Groblje se prostiralo oko crkve okruženo zidovima čije ostatke i danas nalazimo. Zvonik visok 45 metara izgrađen je od ravnomjerno oblikovanih kamenih blokova, a etažu na kojoj se nalaze krase po tri arkade. U početku je imao četiri zvona ukupno teška 2.850 kilograma, od kojih su tri 1916. skinuta za potreba austrijske vojske. Na njihovo su mjesto 1928. postavljena tri nova zvona, zajedno teška 3.200 kilograma, ali je 1942. za potrebe sad talijanske vojske skinuto najveće, ono od 1.480 kilograma, a njegovo je mjesto do danas ostalo prazno.¹¹

Slika 4: Zvonik crkve sv. Nikole u Pazinu

Izvor: <http://www.smrikve.com/istria/books/smrikve/places/central-istria/pazin/p-view-photos.html>

¹⁰ Rimanić, M. (2007.): *Pazin: srce Istre*, str. 20.

¹¹ Isto, str. 21.

5.4. FRANJEVAČKI SAMOSTAN U PAZINU

Franjevački samostan Pohodenja Blažene Djevice Marije u Pazinu prikazan na slici 5 samostan je male braće utemeljen bulom pape Siksta IV. *Inter cetera* 1481. na zamolbu »kapetana, njegova pomoćnika, sudaca i svih stanovnika grada Pazina u Istri« i na preporuku cara Fridrika III. Izgrađen je podalje od kaštela i njegova podgrađa, uz crkvu koja je prvotno bila manja, izgrađena u kasnogotičkom slogu i posvećena Blaženoj Djevici Mariji od Milosti. Jednobrodna crkva dva puta je produživana i iznutra preoblikovana u baroknom slogu. Oltarni prostor očuvan je u kasnogotičkom stilu, a u njemu je poliptih Girolama da Santacrocea iz 1536. Mramorni je oltar iz XVIII. st. utemeljili su ga franjevci Dalmatinske provincije sv. Jeronima, a više je puta mijenjao provincije. Godine 1559. prešao je u sastav Bosansko-hrvatske provincije, 1687. Kranjske provincije, 1708. Hrvatsko-kranjske provincije, 1900. Hrvatske provincije sv. Ćirila i Metoda, 1919. Slovenske provincije sv. Antuna; 1924. Venecijanske provincije sv. Antuna, a 1949. ponovno je u provinciji sv. Jeronima. Već u XVI. st. u njegovu su sklopu djelovale bolnica, ljekarna i knjižnica, 1781.–1834. pučka škola, a potom c. i k. gimnazija 1836.–1873. U samostanskoj se knjižnici čuva nekoliko inkunabula i mnogo starih knjiga, a u arhivu isprave uglavnom iz XVII. st. Samostan je stradao u doba francuske vlasti, kada je bio pretvoren u vojarnu i vojnička skladišta, te 1943., kada je bio utočištem Pazinaca i tada je na njegovim vratima ubijen gvardijan Giuseppe Ongaro. Obnovljen je 1986.–1989.¹²

¹² <http://istrapedia.hr/hrv/758/franjevacki-samostan-pohodenja-blazene-djevice-marije-u-pazinu/istra-a-z/>, posjećeno 22. svibnja 2019.

Slika 5: Kompleks franjevačkog samostana s crkvom Pohodađa Blažene Djevice Marije

Izvor: <https://www.pazin.hr/kultura/zastita-kulturnih-dobara/opcenito-o-kulturnim-dobrima/kompleks-franjevackog-samostana-s-crkvom-pohodađa-blažene-djevice-marije/>

5.5. PAZINSKE FRESKE

Tijekom priprema za uređenje interijera crkve sv. Nikole koncem 20 –tih godina 20. stoljeća u svetištu su pod naslagama vapnene boje otkrivene freske iz 15. stoljeća koje su prikazane na slici 6. Od 1927. do 1933. od vapna su ih očistili i u velikoj mjeri restaurirali konzervatori iz Trsta. Zahvaljujući njihovoj trudi, današnji posjetitelji crkve imaju prigode uživati u najraskošnijem ciklusu fresaka u Istri. U cijeloj umjetničkoj baštini na istarskom tlu ništa nije dramatičnije od ciklusa pazinskih fresaka, gdje je teološka vizija između dobra i zla satkana po nekom individualnom konceptu, možda i prema sugestijama nekog učenog teologa, možda župnika Andrije Schuela, koji je surađivao u oblikovanju ove originalne i neponovljive cjeline. Majstor, dosljedan sljedbenik, a možda i suradnik tirolskih slikara, znalački je umetao figuralne kompozicije s pejzažnom okolinom u rombove od kojih je satkan svod. U njegovo je središte postavio nebeskog vojvodu sv. Mihovila Arkanđela s visoko uzdignutim mačem, oko kojeg niže prizore iz Starog zavjeta, od Geneze do Drva spoznaje dobra i zla. U vanjskom se krugu nižu prizori anđeoskih korova i borbi dobrih sa zlim

anđelima. Na zidovima svetišta uz proroke i starozavjetne scene naslikani su i prizori iz Marijina i Isusova djetinjstva. Na istočnom zidu, najvećoj plohi svetišta, ali i najistaknutijem zidu u crkvi, koji se uzdiže nad oltarom, Tirolac je naslikao veličanstven prikaz Raspeća Kristova.¹³ Slika smrti Božjeg sina najveća je kompozicija među istarskim freskama. Unatoč tome što je u 18. stoljeću probijen prozor, to ne umanjuje ljepotu slike.

Pomoć pri snalaženju razgledavanja fresaka sastavio je Branko Fučić (1920. – 1999.):

1. Prvi dan geneze, 2. Drugi dan Geneze, 3. Treći dan Geneze – razdvajanje kopna i mora, 4. Četvrti dan Geneze – stvaranje Sunca i Mjeseca, 5. Peti dan Geneze – stvaranje riba i ptica, 6. Šesti dan Geneze – stvaranje Adama, 7. Sedmi dan Geneze – odmor od djela, 8. Bog Adamu daje vlast nad svim zemaljskim stvorovima, 9. Stvaranje Eve, 10. Drvo spoznaje dobra i zla, 11. Arkandeo Mihovil, 12. do 19. anđeoski korovi, te borba dobrih i zlih anđela, 20. Marijino prikazanje u hramu, 21. Proroci, 22. Kristovo prikazanje u hramu, 23. Navještenje, 24. Gedeonovo runo, 25. – 26. Proroci, 27. Raspeće, 28. Gorući grm, 29. Prorok, 30. Prorok, starozavjetna scena, 32. – 33. Proroci, 34. Kristovo rođenje, 35. – 36. Starozavjetne scene i 37. Proroci.¹⁴

¹³ Isto, str. 30.

¹⁴ Isto, str. 31.

Slika 6: Pazinske freske

Izvor: <https://www.istria-culture.com/crkva-sv-nikole-u-pazinu-i20>

6. PAZIN U 19. STOLJEĆU

Nakon okupacije Napoleonove vojske, Francuzi su se u Istri zadržali do 1813., kada ih s Pazinštine tjera malobrojna vojska kapetana Josipa Lazarića. Presudne bitke odvijale su se u okolici Pazina, oko Lindara i Berma. U čast Lazarićeve pobjede iz Beča je 1813. u Pazin poslana zastava koju je carski Beč „poklonio narodu Istre“, koja se danas kao „Zastava kapetana Lazarića“ čuva u Muzeju Grada Pazina. Spomenik borcima koji su porazili Francuze bio je 1816. postavljen ispred crkve franjevačkog samostana, a otkrivanju je prisustvovao i car Franjo I.

Ukidanjem francuske uprave Austrija je zagospodarila cijelom Istrom koja je 1825. postala jedinstvena administrativna jedinica, Istarski okrug sa sjedištem u Pazinu. Njime je upravljao okružni poglavar barun Friedrich Grimschitz, a u službi mu je bio veliki činovnički aparat sastavljen od okružnih komesara, liječnika i kirurga, inženjera, tajnika, crtača, protokolista, registratora, pisara i nekoliko glasnika. Za sve njih Pazin je trebao osigurati urede pa je sredinom 19. stoljeća odlučeno da se za tu namjenu podigne nova zgrada. Useljenje u vlastitu zgradu administracija Istarskog okruga nije dočekala jer je Istra u međuvremenu postala Pokrajina sa Saborom koji je zasjedao u Poreču.

Koncem 19. stoljeća Pazin se profilirao kao središte istarskih Hrvata. U gradu je 1899. osnovana Carsko-kraljevska Velika državna gimnazija, prva gimnazija u Istri s nastavom na hrvatskom jeziku.¹⁵

6.1. NAJSTARIJA HRVATSKA GIMNAZIJA U ISTRI

Najstarija hrvatska gimnazija u Istri, prikazana na slici 7, osnovana je u Pazinu 1899., na zahtjev Istrana koji su htjeli dobiti prvu hrvatsku srednju školu. Pazinska hrvatska gimnazija djelovala je 19 godina pod Austrijom, sve do jeseni 1918., kad je došla talijanska okupacijska vlast koja je zatvorila školu i rastjerala sve učenike i profesore. Ova je škola postala prvo rasadište hrvatskih, manjim dijelom i slovenskih intelektualaca s područja Istre i Slovenskog primorja od 1907., kada su iz nje izašli prvi maturanti. U toj gimnaziji je, uz ostale, bio nastavnik i Vladimir Nazor, poznati hrvatski književnik.¹⁶

Slika 7: Najstarija hrvatska gimnazija u Istri

Izvor: <http://istrapedia.hr/hrv/1066/hrvatska-gimnazija-u-pazinu/istra-a-z/>

¹⁵ <https://www.pazin.hr/o-pazinu/povijest/>, posjećeno 22. svibnja 2019.

¹⁶ Ivetac, J. (1998.): *Zanimljiva Istra*, str. 34.

6.2. SJEMENIŠTE

Biskup Juraj Dobrila uspio je učiniti prvi konkretni korak za otvaranje sjemeništa u Istri: prikupljao je novac koji je s ukupnom svojom imovinom oporučno namijenio upravo za tu svrhu. Iako ga je želio u Pazinu, sjemenište je otvoreno 1880. odlukom porečkoga i puljskoga biskupa I. N. Glavine u Koprju. Krčki biskup A. Mahnić pokrenuo je 1908. ideju gradnje zgrade za sjemenište u Pazinu, sredstvima svoje biskupije i zaklade krčkoga biskupa F. A. Feretića. Gradnja je započela 1913. i do početka Prvoga svjetskog rata bila je gotovo dovršena. No, talijanske su vlasti zgradu zaplijenile i u njoj 1927. otvorile đlački dom »Fabio Filzi«. Tek je 11. XII. 1945., zauzimanjem monsinjora B. Milanovića, biskup A. Santin otvorio Biskupsko sjemenište u Pazinu, koje je već nakon tri godine imalo dvjestotinjak učenika. Bila je to crkvena klasična gimnazija koja je odgojila i obrazovala više naraštaja istarskih i hrvatskih intelektualaca¹⁷

7. PAZIN U DOBA JUGOSLAVIJE

Nikada u svojoj tisućgodišnjoj povijesti Pazinština nije ostvarivala ovako brz razvoj i ovako korjenite privredne, ekonomske i društvene promjene kao u tridesetak godina nakon pobjede u Drugom svjetskom ratu. Tijekom tri desetljeća Pazinština je toliko izmijenjena da se s predratnim stanjem i ne može uspoređivati. Oružani rat i promjene u društvenoj strukturi koje su nastajale u poslijeratnom razdoblju omogućili su neslućen zamah proizvodnih snaga na kojima su se razvijali novi produktivni odnosi. U osnovi tih brzih promjena i toga brzog razvoja bile su oslobođene narodne mase, koje su u navedenih tridesetak godina, upravo u prijelomnim trenucima, dobivale nov polet uspostavljanjem novih društvenih odnosa.

Sredinom osmog desetljeća, donošenjem novog Ustava SFRJ i donošenjem Zakona o udruženom radu te uvođenjem niza značajnih promjena u društveno-ekonomski i politički sustav, opet su ostvarene neophodne pretpostavke za daljnji ubrzani rast proizvodnih snaga i za daljnje unapređivanje tadašnjih društveno-ekonomskih odnosa. Započela je transformacija društveno-ekonomskog i političkog sustava izgradnjom osnovnih, radnih i složenih organizacija udruženog rada, mjesnih

¹⁷ <https://www.istrapedia.hr/hrv/900/sjemeniste/istra-a-z/>, posjećeno 22. svibnja 2019.

zajednica, samoupravnih interesnih, radnih i drugih zajednica i to izgradnjom delegatskog sustava te uspostavljanjem novih odnosa u odlučivanju i ostvarivanju vlasti radnih ljudi i građana kroz društveno-političke zajednice i kroz druge institucije vlasti. Osnovano je dvadeset mjesnih zajednica: Beram, Boljun, Cerovlje, Draguč, Gračišće, Grdoselo, Karojba, Kašćerga, Kringa, Lindar, Lupoglav, Motovun, Muntrilj, Pazin, Stari Pazin (kasnije reorganizirana u Heke i Pazin), Sv. Petar u Šumi, Tinjan, Trviž, Zabrežani i Zarečje, što je proširilo osnovu samoupravljanja.¹⁸

8. NAJVEĆI STOČNI SAJAM

Najveći stočni sajam se održavao u Pazinu. Pazinština je od pamtivijeka bila najbogatija krupnom stokom. Prvoga utorka rujna 1938. na stočnom sajmu u Pazinu bilo je oko 600 volova i krava. Istoga mjeseca (24. rujna) najmanji sajam u Istri bio je u Šijani u predgrađu Pule: evidentirani su jedan vol, tri krave, 42 svinje i jedna koza.¹⁹

9. PAZINSKA JAMA

Pazinska jama, odnosno ponor Pazinčice najveća je istarska rijeka ponornica ponad koje je izgrađen pazinski kaštel. U hidrogeološkom smislu jama predstavlja ponor koji je nastao na dodiru vodno nepropusne podloge sliva Pazinčice i vodno propusnih vapnenaca koji izgrađuju cijeli prostor jugozapadne Istre. Nekad je Pazinčica tekla površinom zemlje, prolazeći pokraj Berma i Dvigrada sve do mora, formirajući Limsku dragu.

Pazinski ponor zakonom je zaštićen i proglašen važnim krajolikom, a obuhvaća kanjon i ponor Pazinčice, dužine oko 500 i dubine oko 100 metara te, naravno, Pazinsku jamu čija je dužina podzemnoga dijela 270 metara. Prva speleološka istraživanja započela su još krajem 19. stoljeća, kada je francuski speleolog Alfred Martel izradio prvi nacrt, a potom je šezdesetih godina prošlog stoljeća Mirko Malez izradio detaljan nacrt.

¹⁸ Rimanić, M. (2007.): *Pazin: srce Istre*, str. 15.

¹⁹ Ivetac, J. (1998.): *Zanimljiva Istra*, str. 43.

Ulaz u Pazinsku jamu nalazi se ispod gotovo 200 metara visoke vertikalne stijene na kojoj su danas kuće grada Pazina, a ulazi se kroz visoku i široku polukružno nadsvođenu šupljinu. Podzemni se kanal dalje proteže u smjeru jugozapada, suzujući se i šireći te naposljetku tvoreći dugu i široku završnu dvoranu sa sifonskim jezerom, poznatim i pod nazivom Martelovo jezero. Ono je sifonom spojeno sa sljedećim, Mitrovim jezerom, vidljivim, ali neistraženim nastavkom.

Nesvakidašnja igra prirode nadahnula je i romanopisca Julesa Vernea da u romanu „Mathias Sandorf“ maštom svoje junake provede kroz tajanstvenu Pazinsku jamu, no nadahnula je i druge pisce poput Nazora ili Dantea.²⁰

9.1. LEGENDA O NASTAJANJU PAZINSKE JAME

U davnini, kad su u Istri s ljudima živjeli i divovi, na sjeveru su se Istre prostirala ogromna jezera i močvare. Južno nije bilo ni potoka ni vrela pa ljudi zamoliše diva Bana Dragonju da im pomogne natopiti zemlju. Dragonja upregne ogromne volove u plug i zaore od jezera prema moru. Kad je prvom brazdom doveo vodu do mora, nastala je rijeka koju je div nazvao po sebi, Dragonja. Sutradan je izorao drugu brazdu, stvorivši tako novu rijeku kojoj je dao ime po ženi Mirni. Kad je orući treću brazdu došao pod zidine Pazinskog kaštela, s prozora ga stane zadirivati žena pazinskog kapetana. Ruga mu se ona da plitko ore i da mu je brazda kriva. Ban Dragonja se jako uvrijedi i volove potjera natrag. Nedovršenom brazdom pokulja voda i stade plaviti Pazinsku kotlinu. Pazinci stadu zapomagati, plakati i moliti Dragonju da ih spasi pogibelji. Smiluje im se Ban Dragonja i udre nogom o zemlju, taman ispod litice na kojoj se uzdizao kaštel. Uz strašnu huku zemlja stade propadati, otvori se od udarca ogromna jama i proguta svu onu vodu. Tako je umjesto treće rijeke nastala vijugava rječica Pazinčica čija se voda i danas netragom gubi u vrletnoj Pazinskoj jami.²¹

²⁰ <https://www.istria-culture.com/pazinska-jama-i116>, posjećeno 29. svibnja 2019.

²¹ <https://www.pazin.hr/kultura/zastita-kulturnih-dobara/opcenito-o-kulturnim-dobrima/pazinska-jama/>, posjećeno 29. svibnja 2019.

10. PAZIN U 20. STOLJEĆU

U Pazinu su osnovana mnoga hrvatska kulturna i gospodarska društva do početka Prvog svjetskog rata. U istom razdoblju pazinski Talijani osnivaju svoja kulturna i sportska društva. Novu zgradu gimnazije „Gian Rinaldo Carli“ otvaraju 1902., a kazalište „Teatro sociale“ 1912. Od 1919. do 1943. cijela je Istra, pa tako i Pazin, pod okupacijom Kraljevine Italije kojom od 1922. do 1943. vladaju fašisti. Nakon sloma fašističke Italije narod Istre i partizanske vlasti u Pazinu u rujnu 1943. donose povijesne Odluke o sjedinjenju Istre s domovinom Hrvatskom, zahvaljujući kojima se Istra po prvi put u svojoj dugoj povijesti, voljom većinskog domicilnog stanovništva, priključuje Hrvatskoj.

Nakon Drugog svjetskog rata, do 1947., Pazin je bio administrativno središte područja vojne uprave u Istri. Koncem 1950-ih u gradu se počela razvijati industrija, a tijekom iduća dva desetljeća postao je važno industrijsko središte u Istri, ali i na prostorima tadašnje Jugoslavije. U Pazinu do 1990-ih djeluje snažna tekstilna, prehrambena industrija i industrija građevnog materijala, a grad je u ta vremena poznat po grafičkoj i trgovačkoj djelatnosti.

Početak 1993. Općina Pazin, koja se prostirala velikim dijelom središnje Istre, administrativno i teritorijalno razdijeljena je na sedam jedinica lokalne samouprave Grad Pazin i općine: Cerovlje, Gračišće, Lupoglav, Motovun (Karojba od 1997.), Sveti Petar u Šumi i Tinjan. Utemeljenjem Istarske županije 1993., koju čine općine Buje, Buzet, Labin, Pazin, Poreč, Pula i Rovinj, Pazin postaje sjedište Istarske županije, ali ne i jedino upravno središte jer su županijski uredi razmješteni u Poreču, Labinu i Puli.²²

²² <https://www.pazin.hr/o-pazinu/povijest/>, posjećeno 29. svibnja 2019.

11. KULTURNO-POVIJESNO NASLJEĐE OKOLICE PAZINA

Budući da se Pazin kao upravno središte područja osim samim gradskim naseljem također prostire i pretežito ruralnim područjima mjesnih odbora, od koji su naselja Beram, Grdoselo, Kašćerga, Kršikla, Lindar, Stari Pazin, Trviž, Zabrežani, Zamask Zarečje, tako će se opisati i kulturno-povijesna nasljeđa tih mjesta.

11.1. BERAM

Beram koji je udaljen 5 kilometara od Pazina, ima župnu crkvu sv. Martina koja je izgrađena 1431. Svetište ove crkve, nadsvođeno gotičkim svodom je sačuvano i danas te se nalazi iza današnjeg glavnog oltara u župnoj crkvi. U starom svetištu je i kamena krstionica s austrijskim grbom iz 1493. Na zidovima i svodu ostaci su fresaka iz 15. stoljeća, a među njima najbolje se razaznaje prikaz sv. Martina u trenutku rezanja plašta kojim kani ogrnuti prosjaka. Staroj crkvi sv. Martina pripadaju i ostaci fresaka – svirača, te kameni reljef sv. Martina na konju s konca 15. stoljeća. Također u Bermu se nalazi crkva Majke Božje od Škriljinah koja je podignuta u 13. stoljeću, poznata po beramskim freskama – Ples mrtvacu, koji je naslikao Vincent iz Kastva 1474. Ovo je impozantno djelo najveći sačuvani fresko – slikarski opus u Istri.²³

11.2. GRDOSELO

Grdoselo na trgu ima župnu crkvu imena Marijina koja je podignuta 1774. na mjestu ranije crkve Gospe od Zdravlja koju je 1680. podignuo župnik Vinko Pikot. Ova crkva čuva jedan od najznačajnijih spomenika hrvatske glagoljske baštine – Grdoselski ulomak koji je ugrađen u zid uz trijumfalni luk svetišta. Također se nalaze ostaci grdoselskog kaštela i župna crkva sv. Jakova 1805., a još nekoliko stotina metara nizbrdo smješteni su ostatci staroga Grdosela.²⁴

:

²³ Rimanić, M. (2007.): *Pazin: srce Istre*, str. 64.-65.

²⁴ Isto, str. 89.

11.3. KAŠĆERGA

Selo svoje današnje ime duguje davnim feudalnim gospodarima, vlasnicima i upraviteljima Pazinske knežije. Pazinska vlastela u mjestu su držala Kastern (njem.) – kašću, veliku zgradu za prikupljanje desetine i drugih davanja. Vjeruje se da je ta velika kašća, čiji je izgled koncem 17. stoljeća zabilježio Johann Weichard Valvasor, dala ime današnjoj Kašćergi. Ne treba isključiti mogućnost da se ime Kašćerge razvilo iz germanskog Kaiserwald (carska šuma) ili Kaiserfeld (carsko polje).

Ubrzo po njihovom preuzimanja Kašćerge, u selu se 1686. gradi župna crkva sv. Marka Evanđelista, obnovljena 1891. Crkva je jednostavna jednobrodna građevina s tri oltara. Na glavnom, mramornom, pala je s likom Blažene Djevice Marije koju je 1893. naslikao Petar Marković iz Rožeka, danas Rosegga u Koruškoj. Na bočnim su oltarima kipovi sv. Roka i sv. Josipa te sv. Agate i sv. Blaža. U pročelje zgrade uz crkvu ugrađen je, za njezine nedavne obnove, grb Austrijskog Carstva pronađen u zidu koji okružuje crkvu.²⁵

11.4. KRŠIKLA

Ime ove drevne kapelanije prvi se put spominje 1304. U Kršikli se nalazi crkva sv. Kuzme i Damjana izgrađena 1868., u kojoj se nalazi glagoljski natpis iz 1572. na kojem piše: *Va ime Bože, amen, Let Gospodnjih 1572. miseca pervara dan 24. To je grob župana Martina Kisića. Činju pisati Tomaš Kisić, sin njega.*²⁶

11.5. LINDAR

Lindar se prvi put spominje 1283., kada je porečki biskup Bonifacije Pazinu predao mlin pod Lindarom. Tijekom kasnijih razdoblja na tom je mjestu podignuta utvrda kojoj se dijelovi zidina i kula još uvijek naziru. U ostacima poluokrugle, sjeverne kule ostatak je starog topa. Vjeruje se da je iz ovog topa pucano 4. rujna 1813. za čuvene bitke u kojoj je kapetan Josip Lazarić porazio Napoleonove vojnike i time okončao francusku vladavinu u Istri. Također, u Lindaru je poznato da se još početkom 17. stoljeća unutar utvrde nalazila mala jednobrodna crkva iz koje potječe kamenica za posvećenu vodu u današnjoj župnoj crkvi sv. Mohora i Fortunata u koju je uklesana

²⁵ <https://www.pazin.hr/o-pazinu/povijest/kascerga/>, posjećeno 30. svibnja 2019.

²⁶ Rimanić, M. (2007.): *Pazin: srce Istre*, str. 96.

1604. Postojeća lindarska župna crkva sagrađena 1606., kasnije je proširena i nadograđena, a konačni neoromanički izgled dobila je 1861.²⁷ Također, u Lindaru se nalazi crkva sv. Katarine iz 14. stoljeća, koja ima fresku s takozvanim Živim križem iz 1409.

11.6. STARI PAZIN

Stari Pazin prvi se put spominje 1177. u povlastici pape Aleksandra III. i to prije Pazina pa se može pretpostaviti da je u to doba ovdje bilo sjedište župe kojoj je pripadao i Pazin, u to vrijeme još uvijek samo kaštel. Današnja župna crkva podignuta je 1592. na mjestu ranije, a tijekom kasnijih razdoblja više puta je dograđivana. Postojeći je izgled dobila proširenjem 1990. Ranija je crkva zapremala samo južni brod u čijem se svetištu nalazi pala s likom sv. Jurja iz 1875. Zvonik visok 26 metara, kroz koji se ulazilo u staru crkvu, prigraden je pročelju 1700. Uz stari ulaz postavljena je spomen ploča Antunu Josipu Ujčiću (1880. – 1964.) nadbiskupu beogradskom, rođenom u župi Stari Pazin.²⁸

11.7. TRVIŽ

Trviž se prvi put spominje 1177. u buli pape Aleksandra III. izdanom u Veneciji, kojom porečkom biskupu Petru potvrđuje sve njegove posjede u Istri. Najraniji prikaz naselja nalazimo na jednoj geografskoj karti iz 1642., na kojoj se usred naselja vidi velika kula, iz čega je vidljivo da je Trviž imao svoj kaštel koji je sačuvao u današnjem grbu.

U Trvižu se nalazi crkva sv. Petra oko koje je bilo groblje, zapušteno 20 –ih godina 20. stoljeća. Prvotna je crkva na ovom mjestu izgrađena u 11. ili 12. stoljeću. Od nje su sačuvani zidovi u prednjem dijelu broda. U 13. ili 14. stoljeću stara je crkva dobila apsidu, a cijelo je zdanje produženo prema zapadu. Gotička kustodija uz svetište otkrivena je za vrijeme konzervatorskih radova 2004. Iz tog su razdoblja i freske koje, doduše u ostacima, nalazimo po većem dijelu crkve. U 19. stoljeću ova je crkva na

²⁷ Isto, str. 98.-99.

²⁸ <https://www.pazin.hr/o-pazinu/povijest/stari-pazin/>, posjećeno 30. svibnja 2019.

dominantnoj uzvisini dobila novo pročelje. Tada je s poda crkve izvađena nadgrobna ploča.²⁹

11.8. ZABREŽANI

Zabrežani su ujedno i najveće od deset sela ovog mjesnog odbora, a nedaleko sela Zgrablići, koje se gotovo nadovezuje na Zabrežane, nalazi se kapelanijska crkva sv. Ivana i Pavla, podignuta 1635. Po njoj se i cijelo ovo područje u puku obično naziva Sveti Ivan i Pavao.³⁰

11.9. ZAMASK

Zamask se prvi put spominje 1177., kad i Trviž. U urbaru Pazinske knežije iz 1498. spominje se kao Samaskh, a nakon rata 1508. i mira u Wormsu 1523., potvrdom iz 1535. u Trentu po sredini Zamaska prolazi granica između Austrije i Venecije. Mletački se dio zvao Zumesco, a austrijski Zamasco. Tako je bilo sve do pada Mletačke Republike 1797. U malom, na zemljovidima često i nepostojećem selu, ali ipak razdijeljenom između republike moćnog dužda s venecijanskih laguna i svijetlog cara habsburškog roda, nalazile su se dvije crkve. Jedna na teritoriju Venecije, a druga na području Austrije. Današnja župna crkva sv. Mihovila podignuta je 1900. na mjestu kapele iz 1178. Iz nje potječe glagoljski natpis uklesan 1576. na kustodiji koja se danas nalazi uza stubište prema pjevalištu. Na mramornom oltaru ove jednobrodne crkve nalaze se slike sv. Martina i sv. Apolonije. Zvonik visok 16 metara podignut je 1821.³¹

11.10. ZAREČJE

Na samom istočnom ulazu u ovo maleno selo nalazi se crkvica sv. Antuna Opata. Ova skladna građevina podignuta je u 15. stoljeću, na čijem istočnom zidu ukazuje se kip patrona. Svetac, zaštitnik domaćih životinja, u njoj mirno sjedi u ruhu opata, a uz lijevu mu je nogu atribut – prasić. Na lijevom ramenu nosi znak T, početno slovo grčke riječi Theos – Bog. Sveti opat koji uzdiže desnicu na blagoslov sjedi na katedri

²⁹ <https://www.pazin.hr/o-pazinu/povijest/trviz/>, posjećeno 30. svibnja 2019.

³⁰ <https://www.pazin.hr/o-pazinu/povijest/zabrezani/>, posjećeno 31. svibnja 2019.

³¹ Rimanić, M. (2007.): *Pazin: srce Istre*, str. 83.

na čijem podnožju piše: *Majstor Frane me napravi 1457*. Selo se prvi put spominje kao Arecio u popisu istarskih župa iz 1177. Na istočnom pročelju uz zvonik nalazi se glagoljski natpis: *1475. pop Gregor iz Labina plovān (župnik) zarečki i novački ki beše v to vrime to pisa*. Natpis je na ovo mjesto dospio pri gradnji crkve, a sasvim je sigurno da se prije toga nalazio na nadvratniku crkve koja se prije ove tamo nalazila.³²

³² Isto, str 87.-88.

12. ZAKLJUČAK

Grad Pazin se nalazi u središtu Istarskog poluotoka, što ga i čini „srcem“ Istre. Ispod njega se nalazi ponor rijeke Pazinčice, tvoreći tako geološki fenomen koji je poznat kao Pazinska jama.

Pazin se prvi put spominje 983. u ispravi cara Otona II. i otada je bio u različitim vlasništvima koja su ostavila velike tragove na njemu. Unatoč mnogim razaranjima kroz povijest, ipak su ta razdoblja donijela i mnogo dobrog, čime se danas Pazin može pohvaliti, a to su kulturno-povijesne znamenitosti. To su, primjerice, crkva sv. Nikole, zvonik crkve sv. Nikole, franjevački samostan, pazinske freske koje krase crkvu sv. Nikole, sjemenište, najstarija hrvatska gimnazija u Istri i mnoge druge znamenitosti.

Pazin je danas grad pun života koji svake godine značajne datume iz povijesti obilježava nizom manifestacija.

13. POPIS SLIKA

Slika 1. Pazinska listina,

Izvor: <https://www.pazin.hr/o-pazinu/povijest/>, posjećeno 21. svibnja 2019.

Slika 2. Pazinski kaštel,

Izvor: <https://www.istria-culture.com/pazinski-kastel-i37>, posjećeno 21. svibnja 2019.

Slika 3. Crkva sv. Nikole u Pazinu,

Izvor: <https://www.pazin.hr/kultura/zastita-kulturnih-dobara/opcenito-o-kulturnim-dobrima/crkva-sv-nikole/>, posjećeno 21. svibnja 2019.

Slika 4. Zvonik crkve sv. Nikole u Pazinu

Izvor: <http://www.smrikve.com/istria/books/smrikve/places/central-istria/pazin/p-view-photos.html>, posjećeno 21. svibnja 2019.

Slika 5. Kompleks franjevačkog samostana s crkvom Pohodaenja Blažene Djevice Marije

Izvor: <https://www.pazin.hr/kultura/zastita-kulturnih-dobara/opcenito-o-kulturnim-dobrima/kompleks-franjevackog-samostana-s-crkvom-pohodenja-blazene-djevice-marije/>, posjećeno 22. svibnja 2019.

Slika 6. Pazinske freske

Izvor: <https://www.istria-culture.com/crkva-sv-nikole-u-pazinu-i20>, posjećeno 29. svibnja 2019.

Slika 7. Najstarija hrvatska gimnaziju u Istri

Izvor: <http://istrapedia.hr/hrv/1066/hrvatska-gimnazija-u-pazinu/istra-a-z/>, posjećeno 22. svibnja 2019.

14. LITERATURA

Knjige:

1. Rimanić, M., *Pazin: srce Istre*, Pučko otvoreno učilište u Pazinu, Pazin, 2007.
2. Ivetac, J., *Zanimljiva Istra*, Josip Turčinović d.o.o., Pazin, 1998.

Internet:

1. Pazin, dostupno na <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=47193>, posjećeno 19. svibnja 2019.
2. Pazin, dostupno na <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2035>, posjećeno 20. svibnja 2019.
3. Povijest Pazina, dostupno na <http://www.central-istria.com/hr/odredista-destinations/pazin/pazin-povijest-history>, posjećeno 20. svibnja 2019.
4. <https://www.culturenet.hr/default.aspx?id=40757>, posjećeno 22. lipnja 2019.
5. Pazinska knežija, dostupno na <http://www.istrapedia.hr/hrv/476/pazinska-knezija/istra-a-z/>, posjećeno 20. svibnja 2019.
6. Crkva Sv. Nikole u Pazinu, dostupno na <https://www.istria-culture.com/crkva-sv-nikole-u-pazinu-i20>, posjećeno 21. svibnja 2019.
7. Kompleks franjevačkog samostana s crkvom Pohodaenja Blažene Djevice Marije, dostupno na <http://istrapedia.hr/hrv/758/franjevacki-samostan-pohodaenja-blazene-djevice-marije-u-pazinu/istra-a-z/>, posjećeno 22. svibnja 2019.
8. Povijest Pazina, dostupno na <https://www.pazin.hr/o-pazinu/povijest/>, posjećeno 22. svibnja 2019.
9. Sjemenište, dostupno na <https://www.istrapedia.hr/hrv/900/sjemeniste/istra-a-z/>, posjećeno 22. svibnja 2019.
10. Povijest Pazina, dostupno na <https://www.pazin.hr/o-pazinu/povijest/>, posjećeno 29. svibnja 2019.
11. Pazinska jama, dostupno na <https://www.istria-culture.com/pazinska-jama-i116>, posjećeno 29. svibnja 2019.
12. Legenda o nastanku Pazinske jame, dostupno na <https://www.pazin.hr/kultura/zastita-kulturnih-dobara/opcenito-o-kulturnim-dobrima/pazinska-jama/>, posjećeno 29. svibnja 2019.

13. Kaščerga, dostupno na <https://www.pazin.hr/o-pazinu/povijest/kascerga/>, posjećeno 30. svibnja 2019.
14. Stari Pazin, dostupno na <https://www.pazin.hr/o-pazinu/povijest/stari-pazin/>, posjećeno 30. svibnja 2019.
15. Trviž, dostupno na <https://www.pazin.hr/o-pazinu/povijest/trviz/>, posjećeno 30. svibnja 2019.
16. Zabrežani, dostupno na <https://www.pazin.hr/o-pazinu/povijest/zabrezani/>, posjećeno 31. svibnja 2019.

15. SAŽETAK

Pazin je grad koji se nalazi u središtu Istre najvećeg poluotoka Republike Hrvatske. Pazin je upravno središte područja koje se osim samim gradskim naseljem prostire i pretežito ruralnim područjima mjesnih odbora, a to su naselja: Beram, Grdoselo, Kašćerga, Kršikla, Lindar, Stari Pazin, Trviž, Zabrežani, Zamask i Zarečje.

Pazin ima dugu i bogatu povijest čiji tragovi života nad Pazinčicom datiraju oko 1.500 godina prije nove ere što znamo po ostacima keramike koje su ljudi ostavili. Otada pa sve do početka prvog spomena na Pazin prolazi gotovo 2.500 godina. Pazin kao kaštel „Castrum Pisinum“ je prvi put spomenut u darovnici cara Otona II. iz 983. U 12. stoljeću Kaštel Pazin postao je upravno središte istarskih posjeda grofova Goričkih. Nakon što su Gorički izumrli 1374. godine, Pazin prelazi u posjed roda Habsburg čiji su se posjedi od 1379. nazivali Pazinskom grofovijom. Nastanak grofovije u središnjoj Istri odvijao se usporedno s mletačkim zaposjedanjima gradova uz obalu, u južnoj Istri i dolini rijeke Mirne. Pazinski kaštel kroz to dugo nestabilno razdoblje bio je najvažnija carska utvrda u Istri.

Pazin ima bogato kulturno povijesno nasljeđe koje je stvarano kroz stoljeća, pa tako imamo brojne znamenitosti u Pazinu kao što su crkva Sv. Nikole, zvonik crkve Sv. Nikole, Pazinski kaštel, Franjevački samostan i mnoge druge. U 19. stoljeću Pazin je postao jednim od središta hrvatskog kulturnog preporoda zbog čega su se osnovale čitaonica, Hrvatska gimnazija i Narodni dom što se u budućnosti pokazalo vrlo važnim..

Ključne riječi: Istra, pazinski kaštel, Gorički, Pazinska knežija

16. SUMMARY

Pazin is a town located in the center of Istria, the largest peninsula in Croatia. Pazin is the administrative center of the area that spreads outside the town itself and includes predominantly rural settlements such as: Beram, Grdoselo, Kascerga, Krsikla, Lindar, Stari Pazin, Trviz, Zabrezani, Zamask i Zarecje.

Pazin has a long and rich history whose life traces are dated about 1,500 B.C. witnessed by the remains of the ceramics left near the river Pazincica. From that moment almost 2500 years had passed until Pazin was mentioned for the first time in the deed of donation of the emperor Otto II as „Castrum Pisinum“ in 983.

In the 12th century, Castle Pazin became the administrative center of the Istrian estate of Counts Goricki. After Goricki family ceased to exist in 1374, Pazin became part of the Habsburg family estate, whose properties since 1379 were called Pazin County. The establishment of the county in central Istria ran parallel with the Venetian invasion of the coastal towns of southern Istria and the valley of the Mirna river. The Pazin Castle throughout that long unstable period was the most important imperial fort in Istria.

Pazin has a rich cultural and historical heritage that has been created throughout the centuries, therefore numerous sights such as church St. Nicholas, the bell tower of St. Nicholas, Pazin Castle, Franciscan Monastery and many others can be found. In the 19th century Pazin became one of the centers of Croatian cultural renaissance, which led to the foundation of the library, the Croatian high school and the community center which in the future times has proved to be very important.

Key words: Istria, Pazin Castle, Goricki, Pazin Count

Pregledale: Vera Skandul, mag. stranih jezika i književnosti – engleski jezik i književnost i njemački jezik i književnost i Olja Sloković, dottore magistrale in lingue e letterature straniere, engleski jezik i književnost i francuski jezik i književnost

